

ÖLVASÓTÁBOROK ÉS RENDHAGYÓ IRODALOMÓRÁK

A legfontosabb mégiscsak a játék

*Beszélgetés Baka István költővel,
a Kincskereső folyóirat általános iskolás táborairól*

Hogy alakult, hogy nőtte ki magát a folyóirat klubmozgalommá, rendszeres táborozássá?

A klubok úgy keletkeztek, hogy 1976 elején kaptunk egy levelet Somberekről, ezzel az aláírással, hogy „Kincskereső Klub”. Ugyanebben az évben volt az első táborunk Zánkán. A táborba az akkori terjesztési verseny győzteseit hívtuk meg, de meghívtuk ennek a klubnak a képviselőit is. Rájöttünk, hogy fontos volna, ha valamilyen formában lennének ilyen klubok. Ezek segítenek a lap terjesztésében is, de főként a lap elfogadtatásában is – és azt hiszem, hogy ez a fontosabb. Hantos Gáborné! Ő volt az első klubalapító. Nagyon sokáig jártak a tagjai. Ő maga két alkalommal tudott eljönni a táborba vezetőnek, de kiváló vezető volt. A második klub talán az előszállási volt, ők irodalmi klubként működtek és egyszer meghívtak Kincskereső-ankétra is, ott javasoltam, hogy vegyék fel ezt a nevet és ez módot ad arra, hogy meghívjuk a táborunkba... 77-es nagy táborunkban – ezt már Nagyszegeden szerveztük meg – már ők is a Kincskereső Klub képviselői voltak. Ma már 20–25 klubról tudunk, de lehet, hogy több is van. Elég komoly probléma, hogy az ilyen kezdeményezést az iskolák, néhol iskolaigazgatók sok dologban akadályozzák. Személyi hiúságból is, több helyen becsvágyónak bélyegzik meg a lelkes pedagógusokat. Előfordult már, hogy nem akarták elengedni a gyerekeket a táborokba, vagy pedig a vezetőt nem akarták elengedni. Tehát nem mindenhol nézik jó szemmel, ha valaki külön munkát végez. Fennállnak terjesztési problémák is a Postával szemben...

– Hogyan született meg a Kincskereső-tábor?

– 1975-ben volt egy terjesztési verseny és ennek a nyertesait jutalmazta részben az AKÖV vállalat, részben az Úttörő Szövetség. A jutalom az 1976-os zánkai táborozás volt. Mindmáig az Úttörő Szövetség támogatja elsősorban a mi táborainkat. És az Úttörő Szövetség javasolta is. Biztosítja nekünk a helyet és anyagi támogatást is nyújt. De már az első táborunk programját is mi állítottuk össze! Pontosabban azt, ami a zánkai szokásos programon kívül még belefért. Ezek író–olvasó találkozók voltak és néhány játékos irodalmi foglalkozás... Itt most rátérek a későbbi táborok szerkezetére. Tehát délelőtt előadások, illetve író–olvasó találkozások és látogatások Szegeden, Szeged kör-

nyékén, nyomdába, múzeumba, könyvtárba. A délelőtt egy része is minőségi gyerekmunka, megvannak a játékos irodalmi foglalkozások: a metaforajáték, a csalivers foglalkozás, képverskészítés. Ezek rajonkénti játékok, tulajdonképpen kiscsoportok vannak. Megvan az az érdekesség, hogy a foglalkozások legjobb anyagait a délutáni két szaksz csoport, a Tábori Kincskereső gyerekszerkesztősége veszi át. Tehát így van kapcsolat a rajscsoport-foglalkozások és a szakcsoportok között is... A szerkesztőségi szakcsoportba mindig nagyon sokan jelentkeztek. 1978-ben Simai Mihálllyal már úgy döntöttünk, hogy délutánonként mindketten viszünk egy-egy szakcsoportot. Ez nem is volt rossz, mert egy kis vetélkedés is alakult ki. Az egyik raj kihozott egy számot, akkor a másik meg nézte és még szebbet akart csinálni. Ennek a versenynek köszönhető, hogy egyre szebb faliújságot csináltunk, egyre díszesebb és terjedelmesebb kivitelben. Ezek az *újságíró-szakcsoportok*, mert így neveztük őket, faliújság formában jelentették meg a számaikat. És van színjátszó, meg bábos szakcsoport is. Volt már olyan bábos szakcsoport, hogy a vezető hozta a gyerekeit is, néhány gyereket, és ezek segítettek a munkájában és ez a legszerencsésebb megoldás – mert a bábkészítéstől a kis bábjelenetek bemutatásáig a 10 nap alatt mindennek el kell készülnie, mindennek meg kell történnie. Ugyanez vonatkozik a színjátszókra is, bár itt még soha nem hoztak segítőt a vezetők. A legsikeresebb bábcsoportvezetőnk Nagaj Gyuláné volt, aki a zalaegerszegi gyermekkönyvtárban dolgozott, most már nyugdíjas és sajnos néhány éve nem tud eljönni a táborba és még nem találtuk meg az igazi utódját... A 77-es táborunk olyan jól sikerült, hogy utána évekig nem volt olyan sikeres táborunk, mert azért egy jó táborhoz szerencse is kell. Éppen azért, hogy az első volt, még nem volt napirendje és sokkal rugalmasabban tudtunk mindennel bánni, főként a saját időnkkel. Azután pár év múlva már, némileg kötöttebb keretek között, sikerült folyamatosan eredményes munkát végeznünk. Igazán az újságnál volt tapasztalat egy folyamatos fejlődésről. Itt a vezetők maradtak. Úgy érzem, hogy ez az új újdonság a többi táborhoz képest! Mert bábos és színjátszó csoport máshol is van de az újdonság, hogy a gyerekeket egy kicsit az újságírásra, kicsit az irodalmi alkotás elkészítésére, sőt az irodalmi folyóirat-szerkesztésre is irányítjuk... A folyóirat-szerkesztés erősen kapcsolódik a többi programhoz, mert a táborba látogató írókkal és előadókkal riportokat készítenek a gyerekek, figyelik a többi szakcsoport munkáját, arról is riportokat írnak, az irodalmi foglalkozások legjobb anyagai is kikerülnek a faliújságra. Ezenkívül még rejtvényeket is közölnek – úgy mint a lapok – és képregényeket is, eredetieket, amit a gyerekek maguk találtak ki és folytatásokat írtak. Versillusztrációkat is készítenek. Akinek ahhoz van kedve, az a kis könyvtárunkból kiválaszt egy verset, lemásolja szépen és készít hozzá egy rajzot. Úgyhogy akinek a riporterséghez volt tehetsége, az azt csinálta; aki rajzolni szeretett, az rajzolt; mindenféle munkát lehetett találni és aki pedig ügyes dekoratőr volt, az pedig a kivitelenben segített, a faliújság kirakásában. Volt olyan, aki képes foglalkozás

után (képversek játékos készítése) elkezdte gyártani a képverset – és akkor a táborozás egész ideje alatt ezzel foglalkozott!... És aztán ennek a Tábori Kincskeresőnek a legjobb anyagait közöltük a folyóiratban is, minden évben van erre egy számunk...

Tulajdonképpen az étkezések időpontja rögzített most is, de elég sok laza időszak van, amikorra nem írunk be programot. Akkor akinek sportolni van kedve, sportol, akinek rajzolni, rajzol, akinek írni, ír. Most már esténként is vannak programjaink: táncház, népdaléneklés, filmvetítés... Nálunk *minden gyereknek két vezetője van*: egy rajzvezetője, aki a mi elképzeléseinket is megértve tartja az irodalmi foglalkozásokat, tehát ő a rajzvezető, aki betartja a napirendet is, meg foglalkozást is vezet, tehát nem csak úttörővezetői feladatokat lát el, hanem szakmaiakat is. És van minden gyereknek egy szakvezetője, akinél délután a szakcsoportban dolgozik. Szerencsésnek érezzük, hogy a gyerek ne csak egy emberrel és ne csak egy fajta stílussal ismerkedjék meg... A táborhoz tartoznak az ifivezetők is. Eleinte nem voltak, aztán később a volt táborozóinkat és a volt Kincskereső Klubok tagjait hívtuk vissza. Minden rajban általában egy-egy gyereket. Tehát négy ifink van, van köztük olyan is, aki 78 óta minden évben eljött, most már főiskolásként is! Az ő dolguk, hogy a gyerekek között legyenek, másrészt, hogy a rajzvezetőknek segítsenek a foglalkozások megtartásában. Persze a gyerekeket is segítik, mert ők már végigcsinálták az egészet. Ha a gyerek dolgozik valamin, akkor az ifi tud neki segíteni.

– *Van-e már utódod, akiről úgy érzed hogy érdemben is tudná folytatni a te egyéniségedre szabott feladatokat?*

– Ezt először is nem én csináltam. Simai Mihálynak ugyanakkora része volt benne, a teljesítménye is ugyanakkora, tehát eleve közös munka volt a táborok vezetése. Ha én valakinek átadnám, az Kovács Lajos volna! Már eddig is hozott néhány ötletet. Pedagógusnak is, írónak is kiváló. Maga is rendezett egy megyei Kincskereső-tábort Esztergomban, ez Komárom megye tábora volt. Láttam is, mert volt egy kis közös ankét és láttam, hogy jól csinálják. Bizony nem ártana ilyen kimondottan Kincskereső-táborokat létrehozni!... Nálunk több éven át volt szakcsoportvezető Zalán Tibor is, nagyon értett hozzá, szerettek dolgozni vele a gyerekek. Költő, író jól el tudja látni az ilyen feladatot... Én arra alkalmatlan vagyok, hogy bensőséges beszélgetéseket folytassak a gyerekekkel, de úgy érzem, hogy az ötleteim beváltak a táborban, tehát, amiket vittem, azokat lehetett csinálni, én magam is elég jól elboldogultam az újságíró-gyermekeimmal, de hát én ezt magamból hiányolom, ezt a közvetlenséget. De úgy is érzem, hogy ez nem feltétlenül szükséges, hacsak nem lélekben sérült a gyerek, *az a nélkülözhetetlen, hogy feladatot kapjon*. Fontosabb a „lelkizésnél”, hogy feladatot lásson maga előtt, és úgy érzem, hogy nekem ezt a célt sikerült elérnem. Na most, Kovács Lajosnak a hatalmas gyerekismerete viszont lehetőséget ad arra, hogy nemcsak a foglalkozásokat csinálja meg bri-liánsan, hanem a foglalkozások után is remekül irányítsa a gyerekek közösségét.

– *A további táborokban milyen újítás várható az eddigi táborokhoz képest?*

– Pár éve újítottunk, annyiban, hogy ezt a táborformát, ami 77-ben újdonság volt – és országosan is újdonság volt! – már hagyományosnak tartjuk, egy kicsit már unjuk is, viszont gyökeresen megújítani nemigen lehet, hiszen az alapfoglalkozások minden új társaságnak újak. De felmerült, hogy jó lenne ha egyszer összehoznánk a legjobb klubokat és akkor mutassák meg egymásnak, hogy mit csinálnak és egymástól vegyenek át foglalkozási terveket. Ezért 82-ben először tartottunk klubtábort – nyolc klubot hívtunk meg. Nyolcat hívtunk meg nagyobb létszámban és a vezetőjükkel együtt és a többi táborozó kisebb klubokból jött el. Annyira jól sikerült, hogy az idén már volt olyan tábor, ahonét csak 1–2 gyereket tudtunk meghívni, mert annyival többen jelentkeztek. Mindegyik nagyobb klubnak van egy-egy délutánja. Programjaikból, új módszerű játékaiból a legérdekesebbeket szintén közöltük a Kincskeresőben. Itt találták ki az Irodalmi játékkaszinót Ramháb Mária kecskeméti könyvtárosnak a csoportja; Kovács Lajos is csinált nagyszerű irodalmi játékokat, mindig újabb... Ez a klubtábor annyiban más, hogy itt nincsenek ifik, nincsenek rajok, illetve részben vannak, de mivel általában 8 klub jön 8 felnőttel, túl sok értelme nincsen. A nagyobb klubokhoz egy-két kisebb klub is csatlakozik és azokat is belevonják a munkába, és van, hogy ezek a néhány fős klubok is hoznak programot, akkor azt is megismeri mindenki.

– *Szeretném, ha határozottan megfogalmaznád, hogy az országos olvasótáborokhoz miképpen viszonyul a Kincskereső-tábor? Elvileg, szellemileg?*

– Úgy tudom, hogy a legtöbb olvasótábor hátrányos helyzetű gyerekekkel foglalkozik, a miénk nem! A miénk jutalomtábor. Olyan gyerekek számára jutalomtábor, akik a Kincskeresőt olvassák, klubokban dolgoznak, pályázatainkat megnyerik, tehát ennyiben is eltér, hogy a legjobb olvasóinkat képezzük tovább. Ez inkább *alkotótábor*. A hangsúly itt nem a meghallgatott előadásokon van, hanem azon, amit a gyerekek maguk csinálnak. Az olvasótáborokban az volt a tapasztalatom, hogy főként előadások és közös elemzések mentek, ami még mindig nem egy alkotó forma! Nekünk a lehetőségeink jobbak, mert eleve olyan társaság jön össze az általános iskolás korúakból, akik erre alkalmasak. Nem a hátrányos helyzetű, hanem a legkiválóbb gyerekeket gyűjtjük össze. De a legkiválóbbak nem azért a legkiválóbbak, mert a legelítettebb iskolákból jönnek! Épp ellenkezőleg! A Kincskereső Klubból! – ezek a legkisebb állománnyal működnek az országban! Budapesten csak egy van, Bács-Kiskun megyében négy és ezek mind általában kis helyeken. Van a somberki, az előszállási, a tápkertvárosi – ezek kicsi falvakban működnek! Úgyhogy tehetséges gyerekek, de mondható, hogy *közigazgatásilag hátrányos helyzetű településekről* érkeztek! Viszont kiválóak abban, amit csinálnak és kiválóak a vezetőik is, akikkel jönnek... A Kincskeresőt ott veszik a gyerekek és ott terjesztik, ahol van egy lelkes magyartanár, aki felismerte ennek a hasznát. Mert nem mindenhol van ilyen lelkes magyartanár és furcsa módon leginkább a budapesti iskolákban nincse-

nek. Legrosszabb a terjesztési helyzet éppen a fővárosban és a nagyvárosokban általában.

– *Tudomásod szerint az Olvasó népért mozgalom részesít-e benneteket, már-mint a tábort vagy a klubokat, valamilyen támogatásban?*

– Erről nem tudok számottevően. A tábor rendszeres támogatásban eddig nem részesült, de nem is igényeltük. Egy dolog lenne jó – mint már volt is példa rá –, ha olvasótábori normáknak megfelelően tudnánk jutalmazni a tábor vezetőit... Nálunk a 30 Ft-os úttörőtábori napidíj van érvényben... Jó lenne, ha másban nem is, de legalább ebben segítenének.

– *Befejezésül tartalmibb, irodalom-pedagógiai kérdésekre szeretnénk választ kapni. A játékos foglalkozásokon tanított metaforajáték, a lineáris, folyamatos versépítés alapvetően ember- és természetközeli világképet hordoz. A költészetet, az ilyenféle metaforákat meghatározó világképből szoktatok-e beszélgetni? A magyarokat a népdalaitól kezdve a képes beszéd képszerűsítési sajátosságaiig egy természethez közel álló gondolkodásmód jellemezte, jellemzi talán még ma is. A gondolkodásmód sajátos igényességéről beszélgettek-e a gyerekekkel?*

– Valahogy benne van ez a foglalkozás légkörében. Én legalábbis nemigen szoktam elméleti megalapozást adni annak, amit a gyerekekkel csinálunk, hanem egyszerűen csináljuk. És valahogy ez mindabban benne van, amit csinálunk. A munkánk nem azzal kezdődik, hogy elkezdünk metaforákat gyűjteni, hanem előbb egy klasszikus vers metaforáin, vagy inkább azokon a természeti jelenségeken, mint az éjszaka, mutatjuk meg a metaforákat. És nem véletlen, hogy azért ezek félelmetes dolgok is, például az éjszakáról a legjobb metaforákat mindig elhitték a gyerekek. *Végül is a bennük levő, saját félelmeknek is a feloldása a költészet.* Nem véletlen, hogy az őszi, téli sokkal több verset írtak, mint a tavaszról, nyárról. Tehát nem életrészleteket választottak ki a gyerekek, hanem a természet alapjelenségeit és ezeket kötötték emberi dolgokhoz; olyanokhoz, amik az ő világukhoz is kapcsolódnak.

– *A foglalkozásokon szintén tanított csalivers a metaforikus képszerűsítéstől eltérő, groteszkebb világot eredményez. Mintha megfordulna a világ. A nyelvtani, a grammatikai mondatváz célszerűbb, de a fantázia kifordítja sarkaiból a világ megszokott rendjét. A kezdetben csak mechanikus és játékos mondatismétlődés önkifejezéssé válik.*

– Mindig becsúsznak olyan sorok, amik valóban úgy is vannak. Éppen a megfordított világképbe kerül bele eleve az is, ami fordítva van, aminek nem úgy kellene lennie! Ez persze a nyelvészfantáziájukat, illetve nyelvkeverésüket gazdagítja, másrészt ennek is világképformája van. És hát tulajdonképpen a csalivers még egy dologra jó: hogy elgondolkozik az ember, valóban úgy van-e a világ, olyan egyszerű-e, amilyennek látja. Persze, ezen még kételkedni is lehet! A gyerek játéka sok mindent elárul az érzelmeiről: „Az egyes beírja a

tanulót a naplóba”... „A táskák a gyerekeket összepakolják”... Ezek elárulják, hogy a gyerek tárgynak érzi magát az oktatás folyamatában.

– A metaforaalkotás ősi, természetes gondolkozás felé irányít, a csalivers az értékeiben fejtetőre állított jelenkor képeit leplezi le, a képvers viszont – szakítva a csupán lineáris figyelemmel – egy többdimenziójú jövőérzékenységre ébresztheti rá a gyereket. Egyszerre két dologra folyamatosan és szaggatottan kell figyelni: tehát az írásbeli képre és a tartalmi képre. Így lesz egyik esetben az S-ből egy kifejező kígyóforma, másik esetben az alma ábrájának kiálló kis s-betűjéből a kukac szimbóluma. Így kezdődik az írásképnek és a szövegnek egy új folytonossága, amely igenis a modern fizikaképnek is megfelel, tehát a többdimenziós gondolkodásmód felé vezet. Ami – szerintem – változatlanul a jövő felé mutat, tehát kimondatlanul egy olyan emberképet vázol fel, ahol nem lehet begyöpösödött, egysíkú gondolatmenetekkel élni; hanem egy állandó, többféle kihívásra válaszoló, többarcú emberség készenlétére van szükség.

– Ezt még sosem gondoltam végig. Biztosan ez is benne van, de azért legfontosabb mégiscsak a játék. Maradjunk annál. Ugyanis a játék maga az egyik legfontosabb dolog a világon. Mert a játék az, ami fenntartja az emberben – pontosan megnevezve – a kreativitást. Erre a létfenntartáshoz is szüksége van. És még valami: a játék fenntartja azt a képességet, hogy a puszta létfenntartással együttjáró megpróbáltatásokat el tudja viselni. Ehhez olyan szemlélettel kell rendelkeznie, hogy játéknak fogja fel a nehézségekkel való megbirkózást. Ezek a fantáziafejlesztő foglalkozások ehhez segítik hozzá a gyereket. A szellemi egészséget megtartják és továbbfejlesztik. És még egy! Hogy a nehézségekkel való megbirkózást ne érezze mindig kötelességnek, feladatvégzésnek. Tehát egy munka az játék. Még hozzá egy művészi munka az tulajdonképpen játék. És látja, hogy egy nagyon kényes játék, mert egyáltalán nem érzi magát boldognak, hogyha egy-egy kifejezéssel birkózik; de akkor is játék.

(A beszélgetés készült 1985 januárjában)

Turcsány Péter

Rendhagyó irodalomóra

Közgazdasági divatok avagy Magyarország helye a világgazdaságban

Csoóri Sándor mondta (írta?) valahol, hogy nemzeti önismeretünknek éppoly fontos alkotóeleme a jeles történelmi művek ismerete – Juhász Gyulának a *Magyarország külpolitikája 1919 és 1945 között* c. művét idézte példának –, mint nemzeti klasszikusainké. Hozzátehetem, beletartoznak

ma már a magyar gazdaságról és a világgazdasági változásokról íródott közgazdasági munkák is. Helyünk a világban ugyanis csak a történelmi előzményeknek és a jelen világgazdasági és világpolitikai folyamatainak kettős kötöttségében érthető meg igazán.